

Datum 2018-10-25
Diarienummer KUN 2018-00581

Kulturnämnden
Västra Götalandsregionen

Synpunkter på utkast "Från ord till handling -På väg mot en nationell biblioteksstrategi

Kungliga biblioteket fick år 2015 i uppdrag av regeringen att ta fram en nationell biblioteksstrategi för att främja samverkan och kvalitetsutveckling inom det allmänna biblioteksväsendet. Syftet är att det ska finnas biblioteksverksamhet av hög kvalitet i hela landet som uppfyller de krav som ställs i bibliotekslagen (2013:801). Arbetet ska enligt uppdraget innefatta bland annat

- 1) en fördjupad omvärldsanalys av biblioteksområdet,
- 2) långsiktiga mål och strategier för hela det allmänna biblioteks-väsendet, förslag för ökad samverkan inom biblioteksväsendet med syfte att öka tillgängligheten, stöd för att främja bibliotekens planering, styrning och uppföljning, en belysning av bibliotekarieyrkets roll och förutsättningar, en belysning av bibliotekens roll för att främja litteraturens ställning samt deras roll för att främja det demokratiska samtalet, den fria åsiktsbildningen och förmågan till kritisk analys och källkritik.

Ett utkast till strategi har tagits fram av sekretariatet för nationell biblioteksstrategi, vilket publicerades i maj 2018. Fram till 31 oktober 2018 finns möjlighet att yttra sig över utkastet. Utredningen har haft ett öppet arbetssätt och inbjudit till dialog och kommentarer, vilket är positivt.

En analytisk, strategisk och långsiktig strategi

Västra Götalandsregionen välkomnar en nationell biblioteksstrategi och delar uppfattningen om behovet av förbättrad samordning och samnyttjande och tydligare infrastruktur och ansvarsfördelning mellan såväl olika bibliotekshuvudmän som mellan den nationella, regionala och lokala nivån.

Vi ställer oss frågande inför att en nationell strategi som ska vara långsiktig och strategisk går in i detaljbeskrivningar såsom utkastet gör. Dels bör strategin ge utrymme för lokala och regionala anpassningar och prioriteringar enligt principen om självstyre, dels bör strategin sikta framåt istället för att leverera nulägesbeskrivningar. En stor del av vad som beskrivs gällande metoder och arbetssätt är frågor som tillhör professionen och dess organisationer, bibliotekarier och biblioteksverksamheter, och inte den nationella nivån. Syftet med strategin torde vara att, som uppdragsbeskrivningen anger, "långsiktigt upprätthålla och utveckla en biblioteksverksamhet av hög kvalitet som är förberedd för framtidens utmaningar". Därmed bör strategin också tydligare svara mot de frågor som fördes fram genom omvärldsanalysen i antologin *Den femte statsmakten*, vilket skulle ge strategin högre legitimitet. Strategin bör prioritera kraftigt bland de handlings- och aktivitetsförslag som beskrivs och kopplas till bibliotekslagen mer explicit.

Förslag till konkreta åtgärder kan med fördel biläggas strategin. I sin nuvarande form är det svårt att uttyda ur texten vad som beskriver verksamhet som redan bedrivs på regional och kommunal nivå och vad som beskriver ett önskat framtidsscenario. En alltför hög

detaljrikedom gör att strategin riskerar att snabbt bli förlegad. En mer stringent begreppsapparat behövs för att en gemensam visionen ska kunna skrivas fram som tar sin utgångspunkt i ett invånar- och samhällsplaneringsperspektiv. Varför ska vi ha bibliotek?

Bibliotekens roll i samhället

Utkastet lägger stor vikt vid bibliotekens medier. Vi ser positivt på att medier och medieförsörjning uppmärksammas och omskrivs, men menar att beskrivningarna till stor del sker på bekostnad av beskrivningar av bibliotekens roll i samhället. Folkbibliotekens betydelser för människors upplevelser, delaktighet, inspiration, lärande, egenmakt och möten bör därför skrivas fram mer distinkt. Strategin riskerar att missa folkbibliotekens potential att främja den demokratiska utvecklingen. Likaså bör användarperspektiv genomsyra beskrivningarna av folkbibliotekens verksamhet, kopplat till förändrade användarmönster genom globalisering, digitalisering och demografiska utmaningar. Bibliotekariers och annan bibliotekspersonals kompetens bör framträda betydligt mer. I utkastet är bibliotekariers professionella expertis alltför osynlig. Det är bibliotekarier, ofta i samverkan med andra professioner, som gör bibliotek relevanta.

Nationella biblioteksfunktioner

Strategin ska enligt uppdraget innehålla förslag till strukturer och stöd för att främja bibliotekens planering, styrning och uppföljning. Vi menar att en gemensam katalog och andra nationellt finansierade digitala tjänster skapar bättre förutsättningar för människors likvärdiga tillgång till biblioteksverksamhet. I det fortsatta arbetet med den nationella biblioteksstrategin bör frågan om nationella biblioteksfunktioner därför prioriteras.

I detta sammanhang vill vi framhålla behovet av en ny nationell biblioteksmyndighet med tydliga uppdrag och tillräckliga resurser. En sådan myndighet kan bygga upp nationella funktioner och strukturer med nationell finansiering, vilket frigör tid och resurser för kommunbiblioteken att fokusera på kärnuppdragen utifrån användarnas behov. Vi bedömer således att Kungliga biblioteket inte bör vara den myndighet som ska ha nationell överblick över och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet.

De departement och nationella myndigheter som ges uppdrag och ansvar för frågor som rör bibliotek, läsfrämjande och lärande från kultur- och utbildningsdepartementen ska vara väl samordnade och kompletterande varandra. Det ska vara tydligt och enkelt att veta vem som ansvarar för vad och hur man nyttjar de gemensamma resurserna. En ny myndighet bör ha uppdrag och mandat att ha en nationell överblick och uppföljning de biblioteksverksamheterna och utvecklingen av det samlade fältet. Biblioteksfrågorna har förstärkts inom kultursamverkansmodellen som erbjuder ett forum för dialog och samverkan mellan nationella och regionala beslutsfattare och utförare. Västra Götalandsregionen förordar därför ett fortsatt starkt fokus på biblioteken inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Arbetsätt för de regionala biblioteksverksamheterna

Kultur i Väst ansvarar för den regionala biblioteksverksamheten i Västra Götalandsregionen. Uppdraget handlar enligt bibliotekslagen (SFS 2013:801) om att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller folkbiblioteken. Kultur i Väst, liksom övriga regionala biblioteksverksamheter, arbetar idag först och främst strategiskt med att främja biblioteksutveckling. I Västra Götaland finns 49 kommuner som varierar i storlek, från ungefär 5 000 till 500 000 invånare. Här bor ca 1,7 miljoner människor, en sjättedel av Sveriges befolkning. I regionen finns 179 folkbiblioteksenheter

varav 55 är kombinerade folk- och skolbibliotek. Det finns också andra bibliotekstyper, såsom universitets- och högskolebibliotek, sjukhusbibliotek och skolbibliotek. Utgångspunkten och en stor del av arbetet med biblioteksutveckling handlar om att stötta lokal utveckling i kommunerna, genom att ta avstamp i kommunbibliotekens olika behov. Detta borgar för hållbar utveckling utifrån sociala och ekonomiska (såväl som ekologiska) perspektiv. Vi är därför kritiska inför de förslag som pekar på en starkare nationell styrning av de regionala biblioteksverksamheterna.

Strategin förhåller sig alltför vagt till de regionala biblioteksverksamheterna i kultursamverkansmodellen och beskriver istället samverkan i nya regionala kluster, vilket är olyckligt. Här saknas en genomgripande analys som kan ligga till grund för förslag till eventuella förändringar. Vi ställer oss också frågande till utkastets beskrivningar av den regionala verksamheten, som snarare blickar tillbaka på dåtid än ser framåt med utgångspunkt i bibliotekslagens formuleringar.

De regionala biblioteksverksamheterna har länge utfört uppgifter av kompensatorisk karaktär på grund av bristande statlig samordning och brist på nationella biblioteksfunktioner. Bättre statlig samordning och nationella biblioteksfunktioner möjliggör för de regionala biblioteksverksamheterna att ytterligare utveckla arbetssätt för att analysera, stödja och utveckla folkbiblioteken med utgångspunkt i forskning, beprövad erfarenhet och användarnas behov för att därmed bidra till kvaliteten i folkbibliotekens verksamhet. Relationen mellan en nationell biblioteksstrategi, regionala och kommunala biblioteksplaner bör beskrivas på ett tydligare vis. Likaså bör strategin exemplifiera hur de regionala biblioteksverksamheternas olika utformning och omfattning påverkar kvaliteten i verksamheten.

Forskning och utveckling

Folkbiblioteken och de regionala biblioteksverksamheterna har, i likhet med det övriga allmänna biblioteksväsendet, behov av verksamhetsnära forskning och tillgång till forskningsresultat. Men universitet och högskolor vill ha forskningsmedel i form av basanslag utan direktiv om särskild användning och de stora forskningsfinansiärerna för samhällsvetenskap och humaniora premierar grundforskning. Detta leder till att det är svårt att finansiera tillämpad biblioteksforskning.

Digital inläsning av forskning och annat material gör dessutom kunskapsbaserad utveckling och lärande genom arbetslivet svårt för folkbiblioteken. Mot denna bakgrund är det önskvärt att ett uppdrag för en ny nationell biblioteksmyndighet handlar om att finansiera och tillgängliggöra tillämpad forskning inom biblioteksområdet. Detta kan med fördel ske i samverkan med de biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsmiljöerna och regionala biblioteksverksamheterna. En fungerande nationell biblioteksmyndighet är en förutsättning för dialog med de regionala biblioteksverksamheterna.

Vi ser positivt på flera av förslagen i utkastet om kompetensutveckling, forskningsanknytning och hållbart lärande. Frågan om ett öppet och tillgängligt publiceringssystem som stärker relationen mellan forskningen och det omgivande samhället bör ges större tyngd i en nationell strategi. Genom de möjligheter som digitaliseringen medger borde det vara en självklarhet att alla grupper, verksamheter och privatpersoner i samhället ges fri tillgång till gemensamt skattefinansierad forskning och vetenskap.

Lyft för folkbibliotek när det gäller metoder för läsfrämjande, fördjupade kunskaper inom medie- och informationskunnighet/digital kompetens och utveckling och spridning av välfungerande arbetssätt för små barns språkutveckling är exempel på nödvändig biblioteksutveckling med mål om jämlik tillgång.

Att finansiera, samordna och driva gemensamma nationella, digitala, lärresurser som kan anpassas och användas efter lokala behov är då av stor betydelse. Detta skulle också möjliggöra lokalt förankrad, strategisk och långsiktig utveckling som inte blir lika avhängig externa projektmedel. Det forskningsbaserade, utvecklingsinriktade lärandet bör vara möjligt genom hela yrkeslivet för bibliotekarier och inte endast vara knutet till den formella utbildningstiden. Även här vill vi framhålla behovet av en ny nationell biblioteksmyndighet, som kan ansvara för en struktur för kontinuerlig kompetensutveckling.

Beskrivning och analys

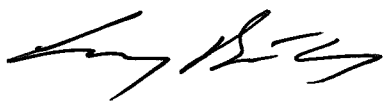
Bibliotekens verksamhet utvecklas och de mått som förut användes för att beskriva verksamheten är inte alla relevanta idag. Statistiken beskriver i nuläget inte en stor del av bibliotekens verksamhet. Analyserna och kartläggningarna av biblioteken behöver därför utvecklas, särskilt i relation till bibliotekens roll i samhället. Fler och mer varierade beskrivningar av bibliotek som kan komplettera och förbättra biblioteksstatistiken ser vi därför som nödvändiga. De regionala verksamheterna arbetar kontinuerligt med analys och utveckling av de folkbibliotek som är verksamma i länet men skulle kunna utveckla sin verksamhet i samverkan med en fungerande nationell biblioteksmyndighet.

Beredning

Synpunkterna har sammanställts i dialog mellan Koncernavdelning kultur och Regional biblioteksverksamhet - Kultur i Väst.

Diskuterat och beslutat av Västra Götalandsregionens kulturnämnd 2018 10 25

Med vänliga hälsningar

Conny Brännberg

Ordförande

Västra Götalandsregionens kulturnämnd